

1936

KARUOHAKAS

EESTI NOORSOO KASVATUSE SELTSI TÛTAR-
LASTE GÛMNAASIUMI ÕPILASKONNA AJAKIRI

B4804.

TOIMETUS: LEIDA LEIVATEGIJA, ILME PILL, ZOJA
RASSKASOV. ÕPETAJASLIIGE: ED SCHÖNBERG.

Ms. ajak. lea.
6/5.

Nr. 11

21. veebruaril 1936. a.

Nr. 11

SISU: BETTI ALVER: Hing. — I. P.: Huvide puudusest noorte keskel. — E. LUIGA: Mälestusi 14. jaanuarist 1919. — HELMI MÄELO: Jälle suvi...! — H. PEEDEL: Seiklusi Soome ekskursioonil. — R.: Pisimärkmeid Soomest. — V. LELLEP: Jõuluõhtul — ASTRID NAARIS: Asuja. — A. PEDAK: Piimatüdruk. — RI—: Vesuuv ja ta pühapäev. — E. N. K. S. Tütarl. Gümnaasiumi õpilaskonna 1934./35. õppeaasta tegevuse aruanne.

Hing.

*Metsas, ohtlikus ja võikas,
pime sõdur ringi põikas,
puusal mõõk ja raudne ling.*

*Päega vastu puid ta põrkus,
kuni meeli halvas nõrkus,
kehast kadus võitlusping.*

*Alasti, pääs kiirtest ehe,
ilmus poiss, ning mäele mehe
viis, kus lõppes hämar ring.*

*Küsis teine teise nime.
Olen mõistus, ütles pime.
Laps ent lausus: olen hing.*

Betti Alver.

Huvide puudusest noorte keskel.

Tihti kuuleme siit ja sealt vanema-
telt inimestelt, et praegusel noorusel
polevat mingisuguseid sügavaid vaim-
seid huve. Tütarlapsed mõtlevat ai-
nult riietele ja tantsule ning poisid

sellele, kunas nad saavad „täismeesteks“
ja võivad suitsetada ja isegi juua nii-
palju kui meeldib.

Tegelikult see asi pole nii hull ega
saa seda nii suurel määral üldistada.

Aga kus suitsu, seal peab olema ka tuld. Vanemad inimesed samastavad kahjuks praeguse aja selle ajaga, millal nemad olid noored. See on aga väga suur viga. Tihti üteldakse: „Missuguseid raamatuid poliitiliste maailmavaadete ja mõteteaduse üle meie tol ajal uurisime! Teie, noored, ei teagi, et niisuguseid üldse on olemas.“

Aga siin ei pea mitte unustatama miljööd, milles selleaegne noorus tegutses. Eriti ideederikas oli aeg just enne meie iseseisvuse saavutamist. Leiti uusi ideaale ja püüti juba ülesseatute poole. Eesti rahvustunne oli haritud noortes tärnanud ja püüti kõigest väest oma rahva käekäiku parandada. Et see muidugi ainult meie õpilaste ja üliõpilaste teha ega otsustada polnud, pidid need esialgu ainult teooriaga leppima. Seejärel uuriti suurmeeste teoseid maailmavaadete, usu- ja kasvatusteaduse üle. Üldse oli see väga huvitav ja elav ajajärk, sest oldi millegi täiesti uue ehitamisel, oldi teooria üleviimisel tegeplikku ellu. Ja tookordsed noored saavutasid oma ideaali — meie riikliku iseseisvuse.

Kuid mille poole peame meie, praegusaja noored, püüdma? Kas on meil suuri, kõikumatuide ideaale? Muidugi on. Aga meie püüded ja ideaalid ei ole täiesti kindlailmelised. Meile tundub meie riiklik iseseisvus täiesti hariliku ja igapäevase nähtena. Kellelgi ei tule meelde mõelda, et see võiks ka teisiti olla.

Arusaadavalt peame meie seda suurt aaret, mille saavutamine meie vanematele maksis nii palju vaeva, väärikalt hoidma ja teda arendada püüdma. See on aga väga laiaulatuslik ja mitmekesine probleem ja harva leidub noori, eriti koolinoori, kes teavad, millega nad tulevikus ühiskonnale tahavad kasu tuua.

Nii ei või meie noorte huvipuudust sugugi ainuüksi nendest enestest tingitud veaks lugeda, vaid peab ka arvestama aega ja praegust olukorda.

Muidugi ei saa eitada, et noorte keskel praegu teatav pealiskaudsus valitseb, aga meie noored püüame sellest ju kõigest jõust üle saada.

J. P.

Mälestusi 14. jaanuarist 1919.

Kui meil usuõpitunnist jääb üle mõni minut ja ma küsin õpilasilt, mida ma peaksin neile jutustama, siis öeldakse harilikult: rääkige midagi oma elust. Ja kui mulle härra direktor teatas, et ma 14. jaanuaril pean kõnelema, siis ütles ka tema: rääkige meile oma elust 1919. aasta 14. jaanuari ajal. Et mu elamused tol ajal on õige tihedalt seotud ka meie kooliga, siis võib-olla üks või teine sündmus neist pakub veidi huvi.

Ma hakkan peale õige kauge minevikuga, oma lapsepõlvega. Mis on sellel aga ühist 14.

jaanuariga? Ma ütlen teile, minu 14. jaanuar algab sealt.

Minu isakodus oli komme meid lapsi iga aasta sügisel kord viia zooloogia-aeda. See kuulus niisama programmiliste lõbustuste hulka kui jõulu ajal kord teatri ja lihavõttepühade ajal kord tsirkuse külastamine. Need olid iga-aastased lõbustused ja küll olid need suured sündmused meie elus! Need muljed püsivad kuni tänapäevani.

Ma olin umbes kümne-aastane, kui kord jälle sügisel jõudis kätte kõik zooloogia-aeda.

Enne vaadati põhjalikult loomi, siis külastati cinelauda ja lõpuks tuli vabaõhu-etendus. See pani kogu päevale krooni pähe. Mida õieti mängiti, selle olen unustanud, aga surmani jääb mulle meelde lõpupilt. Seal oli tegemist sõjaga, maavärisemisega, suure käraga, pikse müristamisega. Püssid paukusid, majad langesid kokku, pimedus kattis maad! Minu väike süda värises õudusest ja hirmust ja ma hoidsin krampplikult kahe käega pingi äärest kinni, nagu oleksin ma kartnud, et see ühes minuga vajub maapõhja.

Kõige õudsemal silmapilgul aga hakkas korraga paistma kusagilt üks valgusekiir, see läks ikka laiemaks ja laiemaks ja korraga seisis laval hiilgav kogu ja hoidis kõrgele tõstetud käes sätendavat risti. Ja kära vaikis, valgus voolas üle terve ümbruse, sõdurid langesid põlvili, kattes käega silmi, nagu ei suudaks nad taluda äkki-ilmunud valgust. Liikumatult, vaikselt vaatasid kõik rahutooja poole. Siis langes aeglaselt eesriie. Mina istusin nagu unes, käed ikka veel kõvasti pingi äärest kinni. Aga südames hõiskas midagi ja silmad ei saanud lahti eesriidest, nagu peaks päikesekiir ka veel sellest läbi tungima.

Ma mäletan, et isa võttis mu sülle, viis voorimeheni ja asetaski mu enese põlvele. Seal ma siis uinusin õnnelikult, südames vaikus ja silme ees rahuingli aupaiste.

Nii tugev oli selle pildi mõju, et ta mind on jälginud kogu mu eluaja ja ma olen teda koguni vahetevahel unes näinud. Ja nüüd, kui ma meelde tuletan 14-dat jaanuari 1919. aastal, siis meenub ta mulle iga kord jälle ja rahutooja kannab sellest ajast peale Julius Kuperjanovi näo jooni. Tema kuju tol 14. jaanuaril polnud küll kaugeltki ingli sarnane. Vastupidi, ta oli must ning tahmane näost jalgadeni, kuid meie tartlased olime kõik valmis tema ette põlvili langema sügavas tänuandes selle eest, mis ta oli meile teinud vabastades meid enamlaste kärast, hirmust ja surmast. Sellest, millest meie vabanesime

14. jaanuaril 1919. aastal, tahan ma teile nüüd mõnda jutustada.

Sakslased olid läinud, olid kaasa võtnud kõik, mis kaasa võtta said, muuseas ka meie klassikapid, kõik lambid ja süljekaunid. Meie kooli sissesee oli nimelt juba siia, meie praegusse koolimajja üle toodud, mis sõja ajal oli muudetud kasarmuks. Lahkudes võtsid saksa sõdurid kaasa ühesõnaga kõik, mis ei olnud kinninaelutatud või mis nende silmis polnud kõlbmatu. Meile jätsid nad seisukorra, mis tõsiselt pani mõtlema, mis sundis küsima: mis saab meist nüüd? Sest enamlane, kelle kodu seni oli sealpool Pihkvat ja Narvat, see liikus ähvardavalt lähemale, meie kodumaa poole.

Otsiti välja kõik, mis kandis relva nime ja selle võttis kätte igaüks, kes seda suutis kanda. Kes aga sai, jättis sinnapaika oma töö ning toimingu ja ruttas kodumaad kaitsma.

Meie kooli perest andsid end vabatahtlikena üles koolijuhataja P. Põld, meie usuõpetaja ning pärastine koolijuhataja Jaak Varik ja meie ajalooõpetaja August Sildnik.

Agas mitte ainult täiskasvanud otsustasid minna vaenlasele vastu, noorte seas, õpilaste keskel polnud vaimustus väiksem. Koolipoisid, kaheteistkümnest aastast peale, võtsid püssid selga. Ka tütarlapsed rakendasid oma jõu isamaa kaitse tööle: õmmeldi pesu, heegeldati sülle, kooti sukki ja mütse sõduritele.

Meeleolu oli surutud, umbes vaeslapse oma sarnane, eriti minul. Olin ju mina kooli juhataja, mis asus kolmes kohas: Fortuna, Holmi ja Tolstoi tänavas; õpilasi üle tuhande ja kantseleis mitte üksikuid vilunud jõud nagu meie härra Kruuse, vaid hiljuti ametisse astunud, vilumatu noor tütarlaps, meie endine õpilane. Ja enamlasted olid ukse ees. Vabatahtlikult olin võtnud enda peale selle määratu suure vastutuse. Enne P. Põllu äraminekut küsiti küll minult, kas ma suudaksin kooli vee peal hoida, kuni juhataja tagasi tuleb. Mina vastasin järele mõtle-

mata: „Suudan küll!“ Nüüd tundus mulle aga tagantjärele, et ülesanne hakkas mul üle jõu käima. Ometi polnud teha midagi, ja Jumal aitas edasi, nagu ta mind alati on aidanud, kui elu muutus päris tõsiseks. Sellises meeleolus liigun kord, nii 17. ja 20. detsembri vahel, linnas ja näen korraka raekoja ees, Rüütli tänava nurgal Peeter Põldu tulevat. Ma lihtsalt hoidsin teda varrukast:

„Härra Põld, ütlege, mis saab meist?“

„Kuidas, mis saab, varsti algab koolivaheaeg, ja kui see on möödas, siis on kõik jälle korras.“ Nii ta ütles ja sealjuures naeris ta suu ja säras ta silm.

„Kas te seda tõepoolest usute?“

„Usun muidugi ja teie peate ka uskuma.“

Surus mul jumalagajatuks kätt ja ruttas minema. Ja mina uskusin tõepoolest ja läksin imekerge südamega oma töö juurde. Kasarmutes, kodudes, koolides ootasid sõdurid välgu saabumist, meeleolu oli pingul viimiseni. Andsin 19. detsembril ühes klassis saksa keele tundi. Akki ilmub meie kauaaegne truu kooliteener Jüri Kahusk ja teatab, keegi sõdur tahtvat minuga kokku saada. Lähen välja, eeskojas tõepoolest seisab noor sõdur — mu oma poeg.

„Ema, me läheme täna minema, meid enam välja ei lasta, ma tulin jumalaga jätma!“

„Ela hästi, mu poiss, hoidku sind Jumal!“

Üks käepigistus ja poiss läks ära — sõtta. Seisatasin silmapilgu, kuni poiss oli uksest välja läinud, siis läksin ja andsin oma tunni lõpuni.

Sel päeval algas kooli jõuluvaheaeg. Õpilased said tunnistused ja valgusid laiali ja ka mina ruttasin koju, et kuulda saada, mis sünnib seal. Mu kadunud ema tuli ja jutustas, et Hinz olla käinud jumalaga jätmas ja jätnud siia ühe hirmsa asja. Ja ta läks kummuti juurde ja võttis sellest ettevaatlikult välja riista, mis välimuselt oli nagu mõni pudrunui. See olevat käsigranaat, poiss olevat käskinud seda ilusasti hoida ja enamalasele vastu visata, kui ta peaks tulema tüli-

tama: küll ta siis kaob kui õhk! Ma võtsin surmapommi tema käest ja peitsin selle hoolikalt pesu vahele. See pidi mulle hiljem saama saatuslikuks.

Õhtul kogunesime kõik, kel oli kedagi ära saata hädaohtlikule teele, raekoja ette, et vahest veel kord, võib-olla viimne kord näha äraminejat, kuid vähestel see õnnestus. Minul isiklikult sai ometi osaks väike lohutus, kui kohtasin härra Lehmanni, õpet. pr. Kilksoni isa, kes mulle teatas, et Tartu koolipoisid olid usaldatud tema hoolde. Tema enda poeg oli ju ka minejate hulgas.

Selsamal ööl läksid nad välja, 19. detsembril 1918. Järgmisel päeval olid enamlased Tartus. Otsekui luupainaja laotus üle terve linna. Igaüks püüdis kodus istuda, sest liikumine oli hädaohtlik, alatasa vangistati inimesi ka tänavatel. Öösi pandi toime läbiotsimisi, vangistamisi, tapmisi.

Jõuluõhtul istusime hämaras toas koos ja tuletasime meelde neid, kes viibisid sõjaväljal. Jõulupuust polnud juttugi.

Peetri kirikus peeti miitingut. Altaripilt ja kantsel olid tõmmatud üle punase kaleviga. Jõuluevangeeliumi asemel pidas hariduskomisar Vallner ässituskõne kodanluse vastu.

Sel ööl ei tulnud kellelegi meist uni silma ja ka järgmised ööd möödusid hirmu ja õuduse tähe all. Iga hommik tõi uusi sõnumeid neist, kes olid vangistatud ja paigutatud krediitkassa hoone keldrisse. Iga õhtu enne magamaheitmist küsisid hirmuga: Mis toob sulle järgmine öö?

Õöl vastu 4-dat jaanuari oli siis kord ka minu käes. Enne otsiti läbi korter minu kõrval, kus vangistati leitnant Aru, kel aga mahalaskmiskohalt, Emajõe jääaugu äärest, õnnestus põgeneda.

Kell 12 öösi põrus maja püssipära löökidest ukse pihta. Nõuti sisselaskmist. Minu korterisse astus sisse kuus meest. Minu peas keerles üksainus mõte: „Issand Jumal, aita nüüd!“

Esimene küsimus oli:

„On teil sõjariistu?“

„Jah, on, üks käsigranaat!“

See mõjus kui nõiasõnum.

„Seltsimehed, ettevaatust!“ Kaks meest asusid mu kõrvale ja nagu püha talitust vaadati pealt, kui ma selle granaadi tõin pesu vahelt välja. Salga juht riputas ta oma vöö külge. Ja nüüd hakkas see läbiotsimine, mis kestis kuni kella seitsmeni hommikul. Ühtki kappi, ühtki kasti, ühtki kummutilaegast ei jäetud läbi vaatamata. Kõik võeti välja ja puistati laiali. Nii jõuti magamistuppa. Ma olin eelmisel õhtul just suurema summa raha pangast välja toonud õpetajatele palkade maksmiseks. Meie rahas on see üle 300 tuhande sendi. Raha oli mu öölaual portfellis. Enamlane, kes minuga liikus, sattus esimesena seda nägema.

„Mis siin sees on?“

„Raha!“

„Mis raha?“

„Tööliste palkade maksmiseks.“

„On teil tegemist töölistega?“

„Jah, on!“

Võttis portfelli, raputas raha laua peale ja ütles:

„Võtke raha ära, portfell jääb mulle!“

Ei tea isegi, kust võtsin julguse hakata paluma, et ta ometi mapi jätaks mulle, kuhu ma muidu raha paigutan? Ja kujutlege, ta viskas mapi lauale ja läks edasi. Vahepeal oli aga juba teine minu juures ja küsis just sedasama, mis esimene, ja ka see tahtis vägisi portfelli saada. Nähtavasti meeldis see neile, ta oli nimelt tuliuus, sünnipäevakingitus. Aga ma kauplesin ta ka selle käest välja.

Ometi pean tunnistama, läbiotsijad olid mu vastu imeviisakad. Nad nimetasid mind armuliseks prouaks, kahetsesid, et tülitasid mind, teatasid, et nad polekski hakanud mind läbi otsima, kui poleks olnud seda käsigranaati. Hiljem, kui poeg tagasi tuli, selgus, et see hirmuäratav riist oli ainult tühi granaadikest.

Kell 7 hommikul tehti siis protokoll ja teatati mulle viisakalt, nad pidavat mind areteerima.

Oli pühapäevahommik. Palusin neid lubada mul jääda vabaks kuni järgmise päevani, et saaksin korraldada oma asju. Ütle sin, mu töö kannataks selle all, kui ma ei saaks seda korraldada. Lubasin ise esmaspäeval nende juurde ilmuda.

„Mis töö teil on?“

„Ma olen koolijuhataja.“

„Kus asub teie kool?“

„Fortuna tänaval!“

Selle peale ütleb üks enamlastest: „See on ju see vaestelastekool seal Fortuna tänaval! Ah teie olete vaestelastekooli juhataja, siis olete vaba!“

Ma jäin keeletuks, ei uskunud oma kõrvu. Kuid ära nad läksid, võttes kaasa suure kompsu hõbedat ja kulda, mis kuulus mu vennale, kes elas Leningradis, ja mina olin vaba ja olin vaestelastekooli juhataja. Ja nende kõrvad ja silmad peeti kinni, et nad ei saanud mitte teada, kes need „vaeslapsed“ olid, kelle kool asus Fortuna tänaval.

Kaheksandal jaanuaril algas jälle koolitöö ja mu mõtted otsisid P. Põldu. Polnud veel midagi korras, nagu tema oli lubanud. Meie otsekohene ülem oli nüüd hariduskomissar Vallner. Meid juhatajaid kutsuti tema juurde. Meile anti kätte pikad küsimuslehed, kus meilt nõuti truudusevannet punasele valitsusele. Poiste koolide direktoreilt nõuti nende õpilaste nimekirju, kellest oli teada, et nad olid mobiliseeritud. Meie ainuke väljapääsutee oli — viivitamine. Ja meie suureks üllatuseks kuulsimegi ühel päeval, et meie ülemus Vallner oli üle-öö kadunud.

„Mis see pidi tähendama?“ Vahepeal olin mina ka ühe asedirektori endale abiks saanud, meie pedagoogika-nõukogu oli valinud selleks härra Juhan Torgi, praeguse 15. algkooli juhataja.

Nii lähenes 14. jaanuar. Et meie kolm kooli töötasid peale lõunat, läksin mina sel

päeval kell 9 Fortuna tänavasse, kus asus meie kantselei. Linnas valitses imelik ärevus. Õudsed sõnumid liikusid öisist areteerimisist ja metsikuist mahalaskmisist. Jõudsin Fortuna tänavasse, kus töötas enne lõunat komerterskool. Olin vaevalt tööle asunud, kui keegi ärevalt akna pihta koputas. On tulnud kaks peremeest Raadi vallast ja teevad meie ärevaid etteheiteid, et meie lapsi peame kinni, kuna ühelt poolt punased põgenevad ja teiselt poolt valged tormavad sisse. Nad olid tulnud oma poegi koju viima. Mõne minutiga oli koolimaja tühi. Mina ja kommerterskooli naisjuhataja preili Linda Niggol asusime ka koduteele. Mida lähemale jõuame Tähtvere linnaosale, seda selgemini kostavad püssipaugud ja šrapnellide mürtsud; sõda on täies hoos.

Kuid koju peame saama ja meie mõlemate kodud asuvad just Tähtvere nurme lähedal, preili Niggoli oma just nurga peal. Mis siis muud, kui edasi. Vahetevahel lendab kõrvast mööda miskisugune imelik peenike vile. Inimesed akendel näitavad meile, meie pidavat maha kükitama, keegi avab koguni akna ja hüüab: „Püssikuulid!“ Need olidki need vilistajad! Aga meie jõudsimme ka ilma kükitamiseta elusalt koju. Et aga siin üleval müra tõepoolest oli tõsine ja et mu vana ema ja teenija hirmust olid poolsurnud, siis viisin nad sugulaste juurde, kes elasid teisel pool jõge, Fortuna tänavas. Siia kostis sõjakära ainult tumedalt ja õhtuks vaikus kõik.

Sest Julius Kuperjanov oli tulnud oma meestega, määratud ning tahmane, ja oli toonud meie väsinud ja vintsutatud hingedele rahu. Mis rahu tähendab, saab aru ainult see, kes on selle läbi elanud. See on Jumala and ja meie ei suuda iialgi teda täiel määral tänada selle eest. Mida pikkade aastate eest hõisates oli aimanud väike plika, seda elasid ma umbes 40 a. hiljem tegelikult läbi. Ja kui ma 14. jaanuaril hilja ööl, pikkade piinarikaste nädalate järel jälle kord rahulikult heitsin magama, siis tuli äkki meelde pilt kau-

gest minevikust ja rahuingel sõna tõsisest mõttes valgustas ja varjas mind ja andis rahu, mis ülem on kui kõik mõistus.

Meie olime vabad. Kuid see vabadus oli nagu mõni kallis õrn ese, mis võib iga ettevaatamatu puudutamise juures puruneda. Sellepärast ei julgenud nii mõnigi vanem oma last esialgu kooli saata ja puudujaid oli palju.

Nagu enne jõulugi, õmbles kord üks vanem klass Fortuna tänavas sõduritele pesu. Preili Roorand, tolleaegne õpilane, teab seda klassi, ta asus saalist vasakul, aknad vastu tänavat. Jutud keerlesid sõja ümber, ka Tiiu Kahusk, meie kooliteenija, liikus meie keskel.

Ja jälle tuli sisse keegi sõdur, seljas lampanahkne kasukas, peas läki-läki, nagu üleni habemes. Teda ei pannud keegi tähele, sest neid sõdureid käis sagedasti meil valmis pesu järele. Äkki käib kiljatus läbi ruumi ja meie Tiiu põlvitab sõduri ees: „Issand Jumal, härra Põld!“ Ta paitab teda, ta suudleb ta käsi ja jalgu ja kasuka hõlmu ning nutab ja naerab ühelhoobil. Ükski silm ei jäänud kuivaks, vaikides seisatasime algul, kuid siis puhkes lahti torm, mis tahtis vaest Põldu ümber paisata. Igaüks sirutas välja oma käe, et teda tervitada, igaüks tahtis esimene olla, igaüks tahtis temalt midagi küsida. Ja kui Julius Kuperjanovi järel oli jäänud pesitsema veel mõni tume kahtlus meie vabaduse pärast. Peeter Põld kaotas selle viimseni. Nüüd oli asi tõepoolest korras, nagu ta seda umbes kuu aja eest oli ennustanud.

Tema oli esimene meie perest, keda meil õnn oli vastu võtta. Aegamööda tulid ka teised, tuli ka mu poeg. Kuid mitte kõikidel ei lõpnud sõda nii õnnelikult nagu minul ja meie koolil.

Kui meie H. Treffneri gümnaasiumi aktusesaali astume, siis langeb meie silm mustale marmortahvlile, millele kuldtähtedega on raiutud nende õpilaste nimed, kes oma eluga on maksnud kodumaa vabaduse hinna. Ka üks Luiga on nende keskel. Ta oli kõige noorem kolmest vennast, kes vabadusvõitlustest

võtsid osa. Vanem neist on Oskar Luiga, tolle-aegne soomusrongi juht. Suure vaevaga oli poiss isalt loa saanud vendadega kaasa minna. Alles sellejärel, kui vanem vend oli isale töötanud, et ta poja tagasi toob, oli isa nõusoleku annud. Ja ühel päeval seisis ta tõepoolest isa ees. „Ma tõin sulle poisi koju, isa, pane hobune ree ette, toome ta Elvast ära.“ Rohkem polnud vaja sõnu. Isa sai aru.

Ja neid on palju, kellel seesama sõnum tuli oma isade, poegade, vendade kohta: Pane hobune ree ette, too ta koju!

Jälle suvi . . !

(Katkend romaanist tütarlastele „Teras“.)

P. Põllu-aegsest E. T. G. elust.

Talve jooksul lühema-ajalised kodusvihimised sünnitasid kokkuvõttes südamele rohkem valu kui rõõmu. Kuigi saabumiserõõm oli alati suur, näksis samas südamesse lahkumismure — ja varsti oligi käes ärasõit!

Kogu suveks sõita maale, oi, see on juba midagi muud! Kogu suvi vabadust! Kui klasist teise üleviimise tunnistus on raamatu vahel, siis on see iga koolilapse sügavaim kevadise õnne ja rahulolu allikas.

Salme võis sõita maale teenitud õnnetundega südames. Ta tunnistus kuulus paremate hulka.

Säravi silmi ta ruttaski rongile juba sama päeva õhtupoolel, kui vabanes koolist.

Oli vaikne kevadpäev. Läbi rongi akna libisesid mööda nooruse jõust rohetavad rukki- ja ristikheinapõllud.

Teised põllud enamikus veel mustendasid, kuid kõik nad juba muhelesid, kandes eneses seemneteri idanemiseks. Kesapõllud vaid näisid kurbadena!

Päike naeratas üle väljade. Ta kiired imutasid toitu maapinda, et julgustada seemneteri kasvama. Rong kiirustus, kiirustus edasi,

Palju on ka neid, kes küll tagasi tulid purustatud liikmetega ja nüüd tähelepandamatult invaliididena vaikselt meie keskel liiguvad. Nad on kangelased, kellele võlgname oma olemasolu.

Neid austades, neid meeles pidades ja toetades tasume väikese osakese sellest, mis võlgname neile selle eest, et võime rahunud elada ja töötada oma kaunis, vabas kodus.

E. Luiga.

nagu püüdes põgeneda päikese säravate silmade eest. Kuid asjata, päike naeratas kõikjal — ja naeratas ka noorte reisijate südames!

Kodujaamas ootas Salmet vend Arno. Juba vaguniaknast silmas Salme „oma kõrvi“ uhket peanoogutamist ja kikkis kõrvadega umbusklikult rongi lähenemise jälgimist. Veduri viildest ehmudes kõrb otse hüppas — ja siis varjas majanurk ta Salme silmade eest.

„Tere!“ ulatas vend Salmele vastu töömehe kareda käe.

„Tere!“ vastas Salme ja vadis ees minema vankri poole.

Alles kui nad jõudsid välja alevi piirkonnast ja vanker kiviteelt pöördus pehmele maanteele, alustasid nad jälle juttu.

„Kas kõik on kodus terved?“ küsis Salme.

„Terved ikka!“ vastas Arno.

„Kas vili on ka maas?“

„No-noh, kellel siis nüüd enam tegetmata!“

„Kes meil on karjuseks?“ küsis Salme väikese hirmuga südames, et võib-olla on see amet hoitud temale.

„Alevist siit on... ei ole suurem asi... laisavõitu. Juba suur tüdruk ise,“ vastas vend.

„Siis on halb küll! Kas laseb karja kurja peale?“

„Magama jääb ja lõunavahel ei viitsi ka midagi teha. Sellepärast võeti suurem. et suvel siis, kui sina oled kodus, käid sina karjas ja tema aitab teha muud tööd.“

„Aga mina võin ise aidata teha muud tööd, mina ei taha enam minna karja,“ vastas Salme.

Vend viskas õele mõõtvat pilgu ja vastas siis:

„Karjas ikka kergem... sinust mõni muu töö tegija!“

Vähese aja järele küsis vend:

„Kas Olga ka tuli?“

„Ei tea!“

„Kas teie siis linnas kokku ei puutu?“

„Vahel — harva, tema... tema on ju teises koolis!“ vastas Salme millegi pärast ise punastades.

Vend mõtles viivu ja alustas siis uuesti:

„See on küll imelik, et teie sõprus on juba läbi. Enne olite nagu sukk ja saabas.“

Salme ei mõistnud kohe midagi vastata. Ta mõtted asusid analüüsima vaherkorda Olgaga. Ta tunded tulid tulemusele, et tal erilist sõprust Olgaga ei ole kunagi olnud. Eriti viimasel ajal oli Olga muutunud üpris imelikuks. Linnas kõndis alati oma onunais- käekõrval, Salme ei julgenudki talle enam läheneda.

„Ega meie vihased ka ei ole. Tema on ju teises koolis ja elab hoopis teisel pool jõge. Tema onunaine on nii imelik, see ei lase Olgal üldse kusagil liikuda ega kellegagi kõnelda.“

„No-noh, egas Olga enam tita ole!“ imestas Arno. „Aga võib-olla on tema kool parem sinu omast.“

„Meie koolist — ei iialgi! Meie kool on üle kõige. Meie koolis on nii toredad õpetajad... ja meie oleme kõik eestlased,“ sähas Salme energiliselt.

„Aga nende koolil on ilus sinine vorm ja tärniga müts,“ õrritas vend.

„Meie seda ei tahagi! Miks meie peak- sime teistele järele ahvima! Meie käime nii,

nagu me ise tahame. Koolijuhataja kõneleb, et see inimene on kõige rohkem väärt, kes on iseseisev.“

„Iseseisev küll, aga nemad on ju seal ka iseseisvad!“

„Seal ei ole niisugust iseseisvust... meie kool on kohe nii tore, meie ei pea kõnelema vene keelt ega midagi!“

„Siis teie ei õpi ka, kui teie ei kõnele,“ arvas vend.

„Miks ei õpi, meil on ju vene keele tunnid ja õpetajaks on päris umbkeelne venelane — oi, naljakas, igavene paks proua, kui tuleb, siis kohe maja väriseb... Ja kuri! Kohe nii kuri, et silmad välguvad.“

„Või kohe silmad välguvad, siis nagu kas- sil,“ naeris Arno.

„Mitte just nii, aga punaselt. Tal ongi punased silmad ja süsimustad juuksed; ta ei olegi päris venelane, ma ei tea, mislane ta on.“

Samas keeras kõrb maanteelt külavaheli- sele teele ja Salme silmad pöördusid ahnelt uurima ümbrust. Kas on midagi muutunud? Nii pika äraoleku järel ei saa enam midagi usaldada, peab kõike järk-järgult nägema.

Lüivaku veski on endiselt omal kohal, aga siiski, ühel veskitiival on päris uus riie. Ei tea, kas vana riie oli juba iseenesest mäda või lõhkus selle torm?

Reeda majakene on päris endine. Kolm valget kana siblivad otse ukse ees. Reet ise õiendab midagi lauda juures, vist raiub seale, sest lõõgid kuulduvad siia.

Aga vaata, Kallastel on parandatud lauda katust! Valged laastud valendavad hallil pin- nal. Oleks olnud päris huvitav, kui nad olek- sid lõõdnud ritta. Aga noh, pidi lõõdama aukude kohale.

Juba paistab koolimajagi. Ei tea, kas seal ka on midagi muutunud? Ei näi olevat. Aga siiski! Õue on tehtud hiiglakõrge redel ja allalibistamispuud. Kes küll julgeb nii kõr- gele minna? Poisid muidugi! Ringkiik nagu magaks. Kui palju kordi on seal küll kiigu- tud? Üldse on koolimaja ümbrus nii vaikne,

nagu oleks kõik surnud selles suures majas. Oleks huvitav vennalt üht-teist pärida, kuid see segab vaatlemist.

Oi, vaestemaja oleks hoopis ununenud! Ei tea, kas seal kõik elavad veel? Mõnel päeval vaja minna vaatama. No vana Krõõt elab tingimata, temal ju toita tütar ja türetütar. Ei tea, kummas kambris nad nüüd elavad, kas aeti siitpoolsesst välja allapoolsesse? Ei tea küll, miks nad kõik kipuvad siiapoolsesse kambrisse?

Juba vallamaja. Siin on aed maha kukkunud. Vaata! Sillal ikka auk sees! Kui küll hobune sinna vahele astub, kohe jalaluu katki! Sekretäri lehm on seotud mahalangenud aia külge, limpsib keelega lihavat rohtu. Peenardeni ta vist ei küüni. Oi, seal õitsevad lilledki!

Jah, vana Anne ei ole enam! Tema majake on nüüd päris tühi. Kui tore oli siis seakarjas käia, kui Ann oma lehmaga oli ka seal — kohe ei tahtnudki enam mujal olla. Teised inimesed kõnelesid, et Ann on tige — aga see ei olnud sugugi õige. Ann oli nii tore Ann, et paremat ei saagi olla.

Oi, oi, käskjala lapsed on kõik lehma juures. Üks, kaks, kolm, neli, viis — jah, kõik jah. Nende Musti on väga kuri koer. Juba jooksebki vastu. Ei ta enam kuula keeldu. Pole viga, vankrisse ta ei saa. Mis see Arno lööb piitsaga, läheb veelgi vihasemaks. Parem ütelgu: „Musti, Musti“, jääb ennem taltsaks. Vaata, käskjalg tuleb ise üle nurme Kallaste poolt. Vilistab, ja Musti kohe kuulab.

Nüüd hakkavad paistma juba kodumajade katused. Tee teeb väikese kurve paremale ja vanker veerebki kodunurmede vahel. Salme hingab sügavamalt, nagu oleks kodunurmede õhk teistsugune. Aga miks ei olegi! Ninna kargab otse värskes mulla lõhn. Kust see peaks tulema? Nojah, siin on ju äsja äestatud kartulipõldu — ja mõned sinised pealiste otsadki on juba näha.

Salme silmad libisevad kiiresti põllult põllule, kuni alla metsa veereni. Süda on hakanud peksma otse kuuldavalt. Milline avarus ja puhtus, milline vaate vabadus ja vaikus!

Vanker teeb jälle kurve pahemale. On veel vaid mõnikümmend meetrit koduni. Juba Valdu tulebki. Ta lendab kui lingukivi. Võib-olla ta juba aimas, et Arno sõidutab Salmet. Ta suundub kohe Salme poole külge ja on esimese hüppega vankris. Veel enne kui Salme saab süveneda olukorda, on Valdu tervitus-suudlused limpsinud üle ta näo.

Arno kõrval pahvatab naerma. Salme püüab end kaitsta Valdu rõõmuavalduste vastu, kes kipub uuesti limpsima üle ta näo ja litsuma oma keha ta sülle.

Isa avab värava. Ta harilikult tõsine nägu on täna naerul.

„Vaata koera, või kippunud vankrisse!“ ütleb ta juba enne, kui Salme saab teda tereutada.

Ema kiirustab sammu üle muru.

„Jõudsid ikka õnnelikult pärale! Tere jah!“ avaldab ta varjamatult oma rõõmu.

Salme otsib kokku oma rätikuisse pakitud kompsud. Raamatute pakk on istme all vankri kastis. Küll Arno toob selle.

„Läheme nüüd sisse, sul vist kõht ka tühi,“ ütleb ema korraldavalt.

Võideldes Valduga järgneb Salme emale, kuna isa ja Arno jäävad korraldama hobuse juurde. Ukse juures õnnestub emal litsuda Valdu välja ja sulgeda uks.

Kodune lõhn lööb Salmele ninna. Näib nii, et kambrid on täna korraldatud ja koristatud erilise hoolega. Tagakambri laual on klaas pääsusilmadega, Salme ja Arno kambri laual on koguni pääsusilmad ja kullerkupud. Kuid miks on tühi Arno voodi koht?

Ema näis aimavat tütre mõtteid ja vastas:

„Arno kolis aita, sul siin nüüd vabam!“

Perekambris istus vanaisa endiselt oma kohal. Silmapilgul ta ei põiminud kapla, vaid istus ja silitas oma halli habet. Ta näis kuulavat.

Salme ligines ja litsus talle pihku oma käe.

„Salme!.. või juba jõudnud, või juba jõudnud! Tere, tere — tere, tere... või juba jõudnud! No näita ka ennast!“ Vanaisa tõmbas Salme veelgi lähemale ja hakkas mõlemate kätega kobama ta keha, käsi, kaela ja pead.

„Käekesed nii kõhnakesed, aga pikemaks oled küll kasvanud!.. Või juba jõudnud, või juba jõudnud! No, kas oled nüüd saanud ka targemaks?“

„Ei tea ütelda!“ vastas Salme häbelikult.

„Ega sa nüüd enam lähe, sul ju peaks kõik selge olema?“ küsis vanaisa järsku.

„Sügisel lähen küll,“ vastas Salme, tundes isegi, kuidas see vastus teda pisut torkas.

„Mina küll ei mõista. Kui inimesel on selge lugemine, kirjutamine ja rehkendamine, mida ta siis veel õpib?“ arutas vanaisa.

„Kõiki muid asju,“ vastas Salme kimbatutes.

„Või meiesugusest ikka saksa saab... ära mine enam! Kõhnaks, jah, oled jäänud, kes sulle seal annab või hoolitseb.“

Vanaisast vabanedes jooksis Salme õue. Ta tahtis näha kõike. Ta jooksis õunapuuaeda ja uuris puude otsas õunapabulaid. Need olid veel nii pisikesed, et midagi ei saanud aru. Marjapõõsad näisid tõotavat rohket saaki. Punase sõstra põõsa küljest ta tõmbas paar marja ja pistis suhu. Ptüi, päris rohu maitse!

Lillepeenardele oli istutatud lilli. Uhe peenra olid kanad üles kaapinud. Oi, neid kanu küll!

Aga läinud aastal oli ühel kanal pesa aida all.

Salme jooksis kohe aida poole ja hakkas vundamendikivide vahelt piiluma aida alla. Siit ta läinud aastal roniski sisse pisikeste kanapoegade järele. Ei tea, kas mahub enam? Tore! Mahtuski! Kanapesa aga sel suvel seal ei ole. Kes teab küll, kus need kanapesad tänavu on? Vaja otsida... Ohoi! Üleval talli peal on üks... ja pääsukestegi pesi on siin! Läinud aastal ei olnud.

Sealauda peal ka oli läinud aastal kana-pesa. Vahest on nüüd ka? On, tõepoolest on, kuid kana istub peal. See oli läinud hauduma. Ei tea, kas ema teabki!

Oi, alt kuulduv põrsaste häält... niisugused väikesed lollikeused!

Sealauda ukse avanedes jooksevad pisikesed valged põrsad nurka hunnikusse ja rui-gavad toppides päid üksteise vahele. Õnneks ei ole vanaemis kodus. Salme suleb enese järel ukse. Pragude vahelt paistab parajasti valgust. Salme läheneb põrsakuhjale ja haarab ühe sülle. Küll rabeleb ja röögib, aga ise on nii pehme ja armas...

„Ära röögi, ära röögi, pai, pai,“ kõneleb Salme põrsale, kes sellest ei näi midagi hoolivat, vaid röögib edasi. Kui Salme ta vabastab, tormab ta niisuguse jõuga teiste vahele, et sabaotsagi enam ei ole näha.

„Lollikeused, loliikesed, ma ei tee ju teile midagi paha,“ kõneleb Salme põrsastele ja läheneb uuesti hulgale. Ta ei taha neid enam üksikult haarata, ta tunneb rõõmu nende kõikide ühest nurgast teise siblimise ja pea üksteise vahele toppimise vaatlemisest.

„Salme, Salme-e!“ kostab ema hääl.

Salme väljub sealaudast, juuksed sassis ja riided õlgedega.

„Kuhu sa juba oled jõudnud, tule ometi sööma!“ noomib ema õrnalt. „Ja koolikleit ka veel seljas, vaata, oledki juba ära määri-nud. Tule nüüd sööma.“

Värske leib, värske või ja suur kruus imemagusat piima. See viib lihtsalt keele alla! Kui kõhtu mahuks, sööks veel, aga lihtsalt enam ei mahu.

Kui õige jookseks metsagi. Krappide ja kellade järgi on kuulda, kus kari on. Aga enne võib vaadata, mitu vasikat on laudas? Nojah, ikka kaks, nagu harilikult: üks lehm, teine pull.

Ei tea, kas sel aastal on uuesti tallekesi? Juba Salme sibas metsa. Valdu haukudes ees.

Õhtul voodisse heites oli nii mõnus, nii väga mõnus!.. Kore põhk kahisedes külje all ja

voodiriided lõhnasid puhtusest. Jalgu võis sirutada nii pikiks kui tahtis — ei olnud karta mahalibisemist. Oli nii mõnus, nii väga mõnus!..

Salme asus veel midagi mõtlema, kuid ajudes võttis ülekaalu teadmatusse vaibumise tunne — ja samas ta uinuski.

Järgmisel hommikul ta ärkas, kui ema istus voodi veerel ja hoidis kätt ta õlal. Oleks nagu äsja uinunud, nii magus maitstes uni veelgi. Kuid ema raputas käega ta õlanukki ja ütles naeratades:

„Tõuse üles, teised juba söövad! Küll sul on magus uni!“

„Ma ei tahagi süüa,“ vastas Salme unega võideldes ja kuivanud suud matsutades.

„Kell on juba pool üheksa... tõuse ikka... Kella kuue ajal käisin ja avasin akna, küll magasid rahulikult!..“ püüdis ema Salmet edasi äratada.

„Mis kell on?“ küsis Salme, nagu uskumata ema eelmisi sõnu.

„Kell on juba pool üheksa!“

„Oi, oi, mina arvasin, et on veel õhtu... Küll oli hea magada!“ sirutas Salme end voodis.

„Kas linnas ei olnud nii hea?“ nõudis ema õrnalt.

„Linnas ei tahtnud kunagi nii kaua magada... Seal kasti otsas... Seal oli nii kõva.“

„Kõva jah, seal on kõva jah!“ vastas ema ja tõusis voodi veerelt. „Tõuse nüüd siiski üles, kõhtki juba tühi,“ ütles ta väljudes.

Päeval kõndis ja askeldas Salme ema ümber. Ta püüdis aidata ema igal sammul, et näidata oma võimeid tema aitamisel. Ta kogu tegi emaga juttu oma jõust.

„Egas minul veepange kandmine ei ole enam raske. Oi, seatoidupang on päris naljasi. Ema, ma tahan tänavu ka niitmise ära õppida, mis raske seegi on! Sa õpetad mulle, kui toome lehmadele vikki, kas jah?“ kõneles ta emale, kui nad askeldasid köögis, keetes lõunatoitu.

„Ei tea, kas jõuad? Arvasime, et lähed veel karja, seal kergem,“ vastas ema.

„Ei ema, jõuan küll, kindlasti jõuan. Miks ma siis ei jõua, kui olen juba kolmeteistkümne-aastane tüdruk.“

„No ei ole veel kolmeteistkümne-aastane,“ naeratas ema.

„Varsti saan, suvel saan ju! See on sama hea kui käeski.“

„Ega muud, teed enesele haiget, põllule ka vaja,“ arutas ema mõtlikumalt.

„Muidugi ma lähen ka põllule... aga karja ma küll enam ei taha minna. Kas jah, ema?“ mangus Salme.

Ema siiski kindlasti ei teadnud talle vastata. Küll vastab, mis saab. Ema huvitas rohkem Salme koolielu. Ta küsitles ühte ja teist, mis ta suutis sellest elust enesele kujutleda. Salme seletas ja seletas, mis aga meelde tuli. Emale tunnistust näidates ta ütles:

„Vaata, see ei olegi nii halb! Ainult kahel õpilasel olid paremad, ja mõtle, teistel kõikidel minust halvemad...“

„Hea küll, et nüüd jõudsid! Hea küll...“ jättis ema lause pooleli ja pühkis käeseljaga põselt paar pisarat.

Samas meenus Salmele tema endine koolijuhataja. Sisemuses ütles talle hääl, et peab oma tunnistust näitama ka temale.

„Ema, ma lähen peale lõunat koolimaja juurde... Ma... ma näitan seal ka oma tunnistust.“

„Kellele sa seal näitad?“ küsis ema arusaamatuses.

„Noh, koolijuhatajale ikka!“ vastas Salme.

„Siis sina ei teagi veel! Härra Rondit ei ole ju enam siin, kohe koolide vabanedes kolis ära. Isale seletanud, et aetud sellepärast siit minema, et olevat rahvast üles ässitanud,“ seletas ema.

Salme suured silmad vaatasid küsivalt üles emale.

„Mis ta tegi?“ küsis ta lõpuks segaduses.

„Olevat rahvast üles ässitanud... ega minagi muud ei tea!“

„Rahvast üles ässitanud! Ma ei saa aru! Kuidas ta seda tegi?“ nõudis Salme.

„Noh, kõnelnud Vene valitsuse vastu ja kiitnud ikka eestlasi... ja toda sinu kooli ja kõike kokku — mina ka ei tea, küsi isalt.“

Salme ei nõudnudki enam edasi. Kuuldust talle jätkus, et kutsuda hinges närima sama tumeda valu, millist korduvalt tundis linnas. Ka täna ta ei leidnud sõnu oma tunde kirjeldamiseks, ta sisemuses kasvas ääretu tugevaks vaid protestitunne kõikide nende jõudude vastu, kes sundisid lahkuma ta armsa koolijuhataja... ja kes sunnivad teda raudteel, raudteejaamades ja kauplustes kõnelema võõrast keelt, millist ta koolis alles suure vaevaga õpib.

Käärivad tunded südames ja rahutud mõtted peas, väljus Salme kambrist. Läbi jalgvärava ta astus aeda. Otse üle muru ta suundus aia kaugeimasse nurka ja istus sinna põõsaste vahele. Teda varjavis sirelipõõsais ja nende vahel kasvavais poolmetsikuis kirsipuudes sillerdasid linnud tuhandehälset laulu. Salme enesesse süvenenud ja vaikust vajav meeoleu ei mõistnud sel hetkel mõnuda linnulaulu helinaid kuulates, see löikas ta kõrvadesse otse valu tekitavalt.

Salme laskudes selili sirelipõõsasse tõusid lehtedest kahinal lendu mitukümmend lindu. Hetke pärast katkes laul kogu põõsastikus. Tiibade kahisedes tõusid lindude salgad üksteise järel ja kadusid kõrgele õhku. Salme unustas endised mõtted ja tunded ning jälgis lindude lendu kõrgel õhus. „Imelik! Nii palju oli neid siin,“ kordas ta enesele. „Kindlasti on nendel siin ka pesad,“ mõtles ta samas ja otsustas ettevaatlikult põõsad läbi uurida.

Juba ta tõusiski oma kohalt ja astus ettevaatlikult, kikivarbail kõndides põõsaste vahele. Komistades vahete-vahel kivide otsa, mis olid nurmelt pillutud kõrvale aia äärde, otsis ta suure hoolega. Kui ta oli läbi otsinud juba suurema osa põõsastest, meenus talle järsku midagi, mis pani ta naerma:

„Egas linnud ometi rumalad ole, et kasside söödaks hauduvad siin poegi!“

Sirutades selga ja ringutades käsi läbi paitava kevadõhu tundis ta kehas mõnusat väsimust. Tahaks magada, tahaks veelgi magada...

Peale lõunat näitas Salme ka isale oma klassi lõputunnistust.

„Nojah, või sa minule õpid!“ vastas isa, kui oli tunnistuse hoolega läbi uurinud. „Kõik mis õpid, õpid enesele... Olgal olevat vene keeles järeleksam, sul ei ole, nojah...“ arutas isa edasi.

Pikemat juttu Salmel isaga enam ei olnud. Tundes olevat oma kohustuse täitnud, napsas ta laualt tunnistuse ja taganes välja. Omas kambri oli kohe kergem hingata! Küllap ema kaudu kõneleb!

Järgnesid päevad täis sügavat rahulolu- tunnet südames. Ema abilisenä Salme askeldas kodus virgalt ja püüdliselt. Karja lubati ta saata vaid suuremate tööde hooaegadel. Sellega Salme leppis.

Juba saabuski heinaaeg. Salme arvates pidi algama nüüd ta karjase-elu. Imelikul kombel otsustas aga isa teisiti.

„Niitjat karjatüdrukust tühjast ikkagi ei ole. riisuma on Salme kindlasti kärmem.“

Isal oli Salme jaoks tehtud teistest väiksem ja kergem reha. Millal küll isa selle tegi?!

Salme hüples rõõmu pärast nagu väike laps. Alles kui ta märkas, et teised teda naeravad, tõsines ta ja mõtles:

„Juba ma olen kolmeteistkümne-aastane!“

Heinamaal ta töötas kõike jõudu kokku võttes. Vahel isa koguni hoiatas:

„Ära nii rabele, töönimene teeb aeglaselt... muidu väsis.“

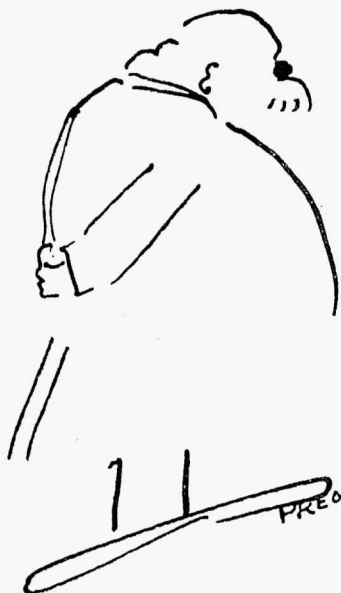
Salme väsis küll, kuid seda ta ei tahtnud kellelegi näidata. Alles õhtul, kui oli oma toas, ei jõudnud ta sageli enam rõivaist vabastuda, vaid kukkus kogu riietuses kummuli voodile — ja uinus. Hommikul oli emal enne tegemist, kuni sai ta ärkvele.

Imekiiresti möödus ka heinaaeg ja järgnevadki tööde hooajad. Juba torkis Salme südamesse kodunt lahkumise mure, kuigi teiselt poolt ometi väga igatses tagasi kooli. Juba jälgis silm kodu ja ümbrust kahjutundest mõjustatud pilguga. Kevadine leidmise ja vaatlemise rõõm vahetus järjest haaravama lah-

kumise kahjutundega. Sageli Salme ütles enesele:

„Imelik on küll, ise tahan, aga enesel on on kahju! Kui ometi linn oleks maal, siinsamas meie kodu juures!“

Helmi Mäelo.

Seiklusi Soome ekskursioonil.

(15. VI 35 — 22. VI 35)

15. juunil 1935. aastal kell 4.27 hommikul väljus rong Tartu jaamast, mahutades enesesse parkümmend ekskursanti. Varane aeg ja vagnirataste monotoonne saatemuusika mõjusid parima unerohuna. Une peletamiseks kasutati mitmesuguseid vahendeid: vesteldi, loeti ajalehti, mängiti seltskondlikke mängu. Üks seltskondlikest mängust oli järgmine: üks kaasmängijaid saadeti eemale, kuna teised mõtlesid mingi sõna. Eemalesaadetu pidi küsimuste abil leidma mõeldud sõna. Huvitavaim oli mäng hetkil, kui mõeldavaks sõnaks oli väljasaadetu — ühe kaasasoleva pedagoogi — kuldhammas. Andis peamurdmist, enne kui väljasaadetu sõna avastas!

Viimaks ometi saabus Tallinn. Ekskursandid valgusid laiali. Uuesti ühineti kella 13

paiku. Minki koos laevale. Laeval okupeeriti daamide salong, sest seal olevat ohutum sõita. Ent kaua ei läbetud olla tolles ohutus salongis. Minki laevalaele, juteldi soomlastega, lauldi igasuguseid laule: vanu ja moodsaid, ilusaid ja labaseid. Sõit möödus üpris kiiresti. Varsti hakkaski kaugusest eralduma Helsingi oma ees olevate saartega.

Laev oli juba üsna maabumiskoha lähedal, kuid ekskursioonijuht pingutas ikka veel silmi, leidmata daame, kes olid lubanud tulla sadamasse, et meid juhtida öökorterisse. Hoolimata vahimisest paremale ja vasakule, lähedale ja kaugele ei leidunud ometi otsitavaid. Maabudes selgus, et meile oli daamide asemel saadetud vastu härra. Viimane hüüdis meile kõigile: „Tervetuloa!“ Meid juhiti ühisöökorterisse. Siin valis igaüks vastavalt oma mait-

sele ja seltskondlikele sidemeile koiku. Selle järele võeti käterätikud, seebid, pulbrid ning pastad ja mindi maha nühkima reisitolmu ning mustust. Pärast kehakinnitamist soome „maito“ ja eesti vorstide, sinkide, kilude, juustude, heeringate ja munadega siirduti magama. Esimene ekskursioonipäev oli lõpul.

Teisel päeval, pühapäeval, mindi Tähetorni-mäele, kust vaadeldi Helsingit. Hiljem külastati muuseumi ja teisi vaatamisväärsusi. Õhtupoolikul sõideti mootorpaatidega Korkeasaarele, kus asus Helsingi loomaaed. Enim meeldis kõigile kaamel. Seni evis enamus meist temast ebameeldiva kujutluse. Ent nüüd võlus ta kõiki oma suurte melanhoolsete silmade ja koketse, graatsilise kõnnakuga. Keegi avaldas arvamust, sõna „kaamel“ tulevat sõimusõnade registrist üle kanda komplimentide registrisse. Kaamel olevat liiga ilus, et tema nime andmisega kedagi suudetakse tõsiselt solvata.

Õhtul külastati Helsingi „kahvilaid“. Kolmandal päeval, esmaspäeval, külastati Helsingi suurimat — Stockmann'i — kaubamaja. Hüügsuur maja oli tulvil igasugust kaupa. Et ostjail võimalik oleks hõlpsasti tutvuda kogu pakutavaga, on kasutada ülesliikuvad trepid ja üles-alla tõstvad liftid. Nii trepid kui liftid leidsid meie ekskursandelt suurt imetlust ja rohkem kasutamist. Sõideti aina trepiga üles, liftiga alla, trepiga üles, liftiga alla... Liftineitsid juba naeratasid nähes meid järjekordselt lifti astumas. Mitu tundi veetisime Stockmanni kaubamajas.

Stockmanni kaubamajas juhtus väike arusaamatus keelega. Uldiselt said soomlased hästi aru eesti keelest. Ent siin ei taibatud meid, kui soovisime näha supeltrikoosid. Näidati villaseid talypükse! Alles siis, kui soovisime näha „uimapuku'sid“, mõisteti meid õieti.

Teiseks vaatamisvääreks kaubamajaks oli Soome kristalli-, kunstklaasi-, fajansi- ja portselaniladu „Araabia“.

Tähelepanuväärseimaks oli selle päeva kaavas Soome uus parlamendimaja, mis on ehita-

tud kõigi moodsa ehituskunsti nõuete järgi, lihtne ja suursugune.

Neljandal päeval, teisipäeval, oli ekskursiooni kavas ette nähtud tutvumine Kesk-Soomega. Õnnetuseks polnud ilm kuigi vaimustav, sadas tugevat vihma pea kogu päeva.

Karhusalmi. Päijännel.

Teele võeti kaasa apelsine, pirne, banaane, pähkleid. Rongis aina söödi ja vaadeldi vihmavalangut. Lahtis oli vihm lakanud ja enamusel ekskursandest tekkis idee, minna jalgsi järgmisse jaama, Vesijärvile. Ainult neli ekskursanti eelistasid rongisõitu jalgsiminekul. Jalgsiminejad jätsid oma kohvrid rongijääjate hooleks. Ekskursioonijuht teatas, Vesijärvi asuvat 3 km kaugusel Lahtist. Ta olevat järgmine peatuskoht ja ühtlasi jaam, kust rong enam edasi ei sõitvat. Kui jalgsiminejad olid lahkunud ja rong edasi kihutas, jagasid rongilejääjad omavahel ametidki ära. Uks pidi kohvrid vaguniaknast välja tõstma, teine perroonil need vastu võtma, kolmas jaamahoonesse viima, neljas neid seal valvama.

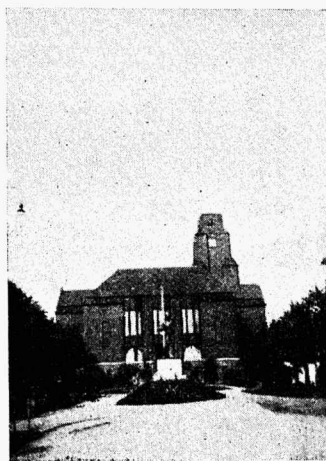
Varsti saabuski järgmine jaam. Tõusti, et kohvreid hakata maha tõstma. Ent üllatuses nähti jaamahoonel ilutsemas suurt valget silti, vist nimega „Nylahti“. Mõteldi, võib-olla ekskursioonijuht eksis ja Vesijärvi pole järgmine, vaid ülejäämine jaam. Seda oletust kinnitas ka tõik, et rong vaevalt pooleminutilise peatuse järele edasi sõitis. Kuid ka järg-

mine jaam polnud Vesijärvi. Istuti edasi va-
gunis ja otsustati rongilt mitte varem lahkuda,
kui saabub Vesijärvi, kust rong enam edasi ei
sõida. Üks jaam teise järele möödus. Söödi
šokolaadi, apelsine, pähkleid. Imestati, kuid
ikka teistel vaesekestel annab kõndida! Oldi
juba pool tundi sõidetud, ent Vesijärvist pol-
nud lõhnagi.

Üks rongilejäänulist küsis piletit näidates
konduktorilt: „Kas Vesijärvi varsti tuleb?“
Konduktor lõi käega ja pomises: „Allright!“
(Arvas vist, et oli tegemist inglasega!) Sõideti
siis üha edasi. Lõpuks küsis üks neljast lähe-
dal istuvalt soome noormehelt: „Vabandage,
kas võiksite öelda, kus asub Vesijärvi?“ Kõ-
netatu näitas käega rongi liikumissuunale vas-
tassuunas ja seletas soome keeli, et Vesi-
järvi asub Lahtist veelgi eespool. Imes-
tus oli piiritu. Kogu vagunirahvas kogunes
nelja eksiränduri ümber. Küsitleti: kes olete,
kust tulete? jne. Anti nõu, mida teha. Seletati
vigases saksa, soome ja eesti keeles, et eksirän-
durid oleksid pidanud Lahtis istuma teisele
rongile. Rong, millel asuti, üldse Vesijärvi
ei sõitnud, vaid sõitis edasi Viipurisse, kust ta
enam edasi ei minevat. Soovitati sõita Kou-
volasse ja seal ümber istuda teisele rongile,
mis kohe Lahtisse pidi sõitma. Tuju ei lange-
nud põrmugi. Kaasreisijad — soomlased —
naersid seda äpardust ja naerupisilane nakkas
neljale eksirändurilegi. Polnud õieti põhjust
ka traagiliseks meeleoluks, polnud ju süü
eksirändajais. Heideti nalja teiste jalgsiminejate
kulul. Mida võisid nad küll teha, mõelda,
tunda! Olid ju kõikide toidupakid nelja eksir-
änduri hooldusel.

Saabus Kouvola. Soome noormeeste lahk-
el kaasabil tõsieti kohvrid perroonile. Üks nel-
jast eksinust jäi valvama kohvrideid. Teda abis-
tasid sealjuures kaks soome raudteeametnikku.
Teised eksinud kolasisid mööda Kouvolat ringi,
otsides telefoni. Jaamahoones igatahes polnud
sellist „luksuseset“. Õnneks oli ühes apteegis.
Ent öeldi, Vesijärvisse kõnelemiseks tulevat
tellida kõne läbi kaugejaama. Ühenduse saa-

miseks kuluvat pool tundi. Rong väljus aga
veerand tunni pärast. Tuli seega loobuda tele-
foniga ekskursioonijuhile eksirännakute tea-
tamisest. Minki siis tagasi jaama. Seal kuuldi
rõõmustavat uudist: lubati viia „eksinud tal-
lekesed“ tagasi Lahtisse ilma igasuguse tasuta.

*Lahti raekoda ühes vabadussõjas langenute
mälestussambaga.*

Pealegi anti kasutada II klassi vagun pehmete
polstrite ja muude mugavustega! Lust ja rõõ-
mupidu oli suur! Enesetunne tõusis kohe kõi-
gil. Rongil kirjutati tuttavaile, sõbrale kaarte,
kus teatati oma traagikoomilisest eksirännak-
ust Soomes. Pehmeil polstreil tundus tagasi-
sõit hoopis lühemana. Varsti oligi Lahti üm-
bus käes. Lahti jaama jõudmisel torkas kohe
silma salkkond tuttavaid isikuid, kes nelja ära-
eksinut juubeldava indiaanlase sõjakisaga ter-
vitasid ja liikuva rongiga kaasa jooksid. Jälle-
nägemisrõõm oli suur. Selgus, eksitus polnud
põhjustatud ekskursioonijuhist, vaid ühest
konduktorist, kes oli andnud valed teated. Selle
paaritunnilise eksirännaku tagajärjeks oli see,
et pidime ööbima Lahtis. Öökorterit saime
Lahtis, Soome suurema kansanopisto — rah-
vaülikooli — majas, kus parajasti oli käimas
töö. Seal viibides võimaldus kõigil pealt kuu-
lata deklamatsioonitundi ja paaril-kolmel eks-
kursandil vaadata võimlemistundi. Deklamat-

siooni-tund oli suures moodsas tõusva põrandaga klassiruumis. Palusime midagi deklameerida. Paljude palvete ja keeldumuste järele tõusis üks noormehi ja läks ette kõnetooli. Ta deklameeris väga hästi. Ehkki keelest võrdlemisi vähe sai aru, pakkus ettekanne siiski palju tooni, žestide, miimika poolest.

Sellejärele paluti ka üht tütarlast deklameerida. See tegigi seda roosatades ja punasatades vaheldumisi.

Kukkarosalmi Päijännel.

Ootamatult palusid soomlased meil, eestlasil, vastata külakostiga. Kui plaksutamine ei lakanud, läkski ainuke deklamaatori võimega ekskursant kõnetooli. Nüüd muutus soomlaste aplaus kahekordseks. Meie deklamaator algas. (Ta deklameeris vist mingit Schützi luuletust. Ta deklameeris paar salmi, siis tuli paus. Hakkas naerma ja ütles, enam ei oska. Ka soomlased naersid. Meie deklamaatoril hakkas piinlik ja kattis kätega näo üleni. See kutsus esile veelgi tugevama naeru. Deklamaator kummardus laua alla, et varjata enast. Ka teised ekskursandid naersid kaasa, situatsioon oli juba õudselt koomiline. Deklamaator lõpuks taipas, et selline käitumine ikka hästi ei sobi ja kerkis uuesti nähtavale. Et ta aga ei olnud veel vabanenud naerukrampidest, pööras kuulajaskonnale enese rahustamiseks selja. Ka see tegu põhjustas uue naeruhoo. Kui lõppeks rauges naer ja deklamaator oli küllaldaselt rahunenud, teatas ta, et vahepeal on talle luuletus meelde tulnud. Ütleski

oma deklamatsiooni lõpuni. Reageeriti tugeva aplausiga soomlaste poolt.

Nagu juba mainitud, võimaldati paaril kolmel ekskursandil pealt vaadata võimlemistundi. Võimles 60—70 tütarlast. Vabandajaid oli neli-viis, kes istusid ühes saalinurgas ja tegelesid õmblustöödega. Imestati, et oli nii palju võimlejaid ja nii vähe mittevõimlejaid. Tahtmatult meenusid enese kooliaegsed võimlemistunnid, kus arvuline suhe võimlejate ja mittevõimlejate vahel oli hoopis teine!

Mängiti korvpalli, kusjuures mängiti üle kogu platsi. Tagajärjeks oli see, et saali nurka kogunes kuuekümnepäine inimestehulk kokku püüdma palli. Oli tõuklemisi, üksteisele ettejäämisi, kukkumisi jne. Mäng oli kohmakas, halb. Ei pakkunud naudingut ei ilu- ega spordimeelele.

Õõ veedeti võimlemismattidel magades. Oli kitsas, kõva ja kuum. Hommikul kurtis igaüks oma hädasid. Üks kaebas, ta olevat maganud kitsa servakese peal, ent ta naaber olevat ta sellelki minema tõuganud pingi alla, külmale kõvale põrandale. Teine kaebas, ta olevat pidanud looklema kui madu. Üks naabreist olevat tõmbunud kerra, seljaga tema poole, teine kerinud tema poole põlved üles.

Nüüd igatahes oli õõ kogu oma seikluste ja ebamugavustega möödas. Sirutati kangestunud ja valutavaid kondikesi, pesti, rõivastuti, söödigi, karjuti lahkele direktressile: „Kiitos! Elagu! Elagu! Elagu!“ Vaadati veel pisut Lahtis ringi ja kella kolme paiku mindi sadamasse, et alustada sõitu piki suuri järvi.

Ilmastiku-olud ei jätnud midagi soovida. Oli soe, päikesepaisteline, vaikne. Tuju oli kõigil parim. Lauldi, vesteldi, naerdi ja sõlmiti uusi tutvusi! Laeva „esimene ohvitser“ oli ülilõbus. Laskis kõigil tütarlastel nimed oma albumisse kirjutada ja õppis neid pähe. Ta valdas inglise keelt ja kasutas seda ka nimede õppimisel: Glück — Happiness, Kirk — Church jne.

Laeval kasutasime I ja II klassi kajuteid kogu nende mugavustega.

Järgmisel päeval, neljapäeval, lahkusime Jyväskylä laevalt kell 5 hommikul. Sõit jatkus rongiga. Tampere vaadeldi tähtsamaid kohti ja mindi laiali, igaüks valis vastavalt oma maitsele liikumissuuna. Kolm-neli ekskursanti otsustasid minna koos einestama. Otisid söögimaja, kus saaks „hästi ja odavasti“ süüa. Lõpuks langetati valik söögimaja kassuks, kust parajasti mööduti. Astuti sisse. Seinal oli trükitud söögikaart järgmise koosseisuga: riisipuuroa, mannapuuroa, kaurapuuroa ja nii edasi paarkümmend puuroa't. Ent kedagi ei võlunud need puuroa'd ja siirduti edasi. Lõpuks jõuti ühe söögimaja ette, mis näiliselt näis üpris soliidsena. Telliti seapraadi, mis lõpuks pika ootamise peale saabuski. Kuid milline! See polnud seapraad kartulitega, vaid pigem kartulid seapraega!

Õhtul hilja jõuti tagasi Helsingi kaunis külma „atmosfääri“. Peab ütleva, et igal pool väljaspool Helsingit koheldi meid ainult sõbralikult. Lahtis sulges isegi politseinik muu tänavalükkemise, et meil ei tarvitseks oodata, vaid võiksime kohe minna üle tänava. Ent helsinglased olid külmad, koguni hoolimatud.

Järgmine päev, reede, kasutati surnuaia ja krematooriumiga tutvumiseks ja „sisseostude“ tegemiseks. Õhtupoolikul käidi kuulsas Tornis kohvikus, kust avanes vaade üle Helsingi. Kohvik asus „Soome esimeses pilvelõhkujas“ neljateistkümnendal korral. Tõusti sinna kõrgusesse muidugi lifti abil.

Laupäevaks oli määratud ärasõit. Hommikul pildistati pesijaid, kusjuures pilt ristiti järgmiselt: Rebekkad kaevu ääres.

Kell 12 mindi luksusaarikule „Ariadne“. Sellel lavastus lõbus seiklus. Keset reisu tuli üks ekskursante laevalaele sensatsioonilise teatega: laeva einelauas võivat ennast 15 Soome marga eest laiaks süüa. Olevat nn. rootsi laud. Vali mida tahad, hind ei kerki. Üks pedagooge koos ühe endise vilistlasega siirduski alla einelauda. Varsti ilmusid nad

uuesti laevalaele ärritatud nägudega ja hakkasid pahandama lahke soovitajaga. Selgus, et neilt oli nõutud kõrgemat hinda. Nad olid läinud einelauda ja valinud taldrikud igasuguseid delikatesse täis. Siis võtnud kumbki veel sooja eine. Neile esitatud 25-margaline arve

Tampere.

Nad hakanud siis õiendama, et üks nende hea tuttav olevat siin enne söönud 15 marga eest. Kuidas neilt nii palju nõutakse? Vastatud, too preili olevat söönud haruldaselt vähe, sellest siis see hinnaalandus. Tavaline hind olevat 25 marka. Lõpuks oli jäetud ka neile 15-margaline hind. Oli aga hoiatatud, sellist asja mitte enam teha.

Teised ekskursandid ja ka õnnetud ise said tublisti naerda seda traagikoomilist sissekukkumist.

Sõit kestis umbes 3 tundi. Siis tuli Tallinn. Varsti oli Tartugi käes ja ekskursiooni kava oli lõplikult lõppenud.

H. Peedel.

Pisimärkmeid Soomest.

Kui Tallinna sadama lähem ümbrus sarnaneb enam-vähem naturalistlikkude teoste vastavaile kirjeldusile ning kujutusile, siis maabudes Helsingis oled rõõmsalt üllatatud: näed avarat platsi, mis on piiratud õige mitmekordseist korralikest majust; paremalt paistab presidendiloss ja teisel pool platsi algab kuulus Esplanaad.

Helsingis, Rahvusmuuseumi trepil.

Esplanaad — see on pikk, sirge tänavu-puiestik, mis läbib Helsingi südame, äri-rajooni, olles ka ise tähtsaks äritänavaks. Ainult Eesti linnades liikunu ei saa vist hästi ette kujutada äritänavat kõige mugavama jalutuskohana. Kuid Esplanaad on suurepäraseks näiteks sellest meeldivast ja linna ilule paljulisavast kombinatsioonist. Õieti moodustab selle kaks ühepoolega tänavat, mille vahel asub

lai puiestik. Viimases leidub Soome hümmisõnade looja Runebergi monument, luuletaja kunstnikust-poja teos, ja kuulus Kappeli vabaõhukohvik.

Helsingi kesklinn. Avaraid tänavaid paistavad viie-, kuue- ja enamakordsed majad, milliste hulgas on nii vanu kui ka ohtrasti uusi ning moodsaid; paljude uhkete paleede ehitamine on käsil. Meenub Tartu suurim ja moodsaim ehitus — Hüpoteebiganga hoone. Helsingis ei pane sääraseid „onnikesi“ tähelegi. Ja Tallinnas asuva EKA maja sarnaseid on siin külluses.

Oleme Stockmanni kaubamajas. See on hiigeläri, mis võtab enese alla tohutusuure kuuekordse hoone ja kust saab osta peagu kõike, mida vajatakse. Siin võib liikuda vabalt kui suurel näitusel, tarvitsemata midagi osta. Siit leiad kõike — isegi kohvik, pangaosakond ja reisibüroo ei puudu. Turismi-osakonnas on müüjajaks rahvarõivais neid, kes räägivad paljusid keeli, nende seas ka eesti keelt. Muide — keele suhtes võib ka umbkeelne eestlane saada Soomes suurepäraselt hakkama; tähelepanelik eestlane saab küllaltki hästi aru soome keelest ja samuti soomlane eesti keelest.

Helsingis on palju tähelepanuväärilisi ehitusteoseid. Nii soome kuulsaima arhitekti Saarise poolt püstitatud põhja stiilis jaama hoone oma torniga. Eriti huvitav on peasissekäik: kahel pool üleval asuvad suured graniidist mehokujud, mis hoiavad käte vahel laternaide. Kindlasti tuleb mainida raudteejaama läheduses asuvat parlamendihoonet, mille ehitamine lõppes alles mõned aastad tagasi. See on mõjuv soome graniidist ehitus. Ules võimsate graniitsammaste rea juurde viib kõrge, üle kogu hoone laiuse ulatuv trepp. Sisemus otse hämmastab Eestist saabunud küllastajat: marmorist trepikäigud, üleni vaibaga kaetud nõupidamissaal, peegellaega söögisaal, riidest kaetud seintega ruumid, Nokia kummi-

massist põrandad ja lõppeks parlamendi istungisaal viie suure skulptuuriga — see kõik on meile ennenägematu. Ei öeldud asjata hoone ehitamise ajal, et Soome ehitab enese vaeseks! Märkimisväärt on ka kolm Helsingi kirikut: Suurkirik, klassitsistliku ehitusstiili siinseid kaunemaid saavutusi, ilustatud kaheistkümmne apostlikujuga katuse äärtel. Hoopis teist laadi on omapärane ja mõjuv tõmbitorniline Kallio kirik ja selle vastandina pika teravterava torniga tuliuus Miikaeli kirik.

Põhjamaade parimini korras hoitud kalmistu asub Helsingis. See on sõbralik paik, kus hauakünkaid asendavad muruplatsikesed on maitsekalt kaunistatud lillede, kivitahvlite ja hauasammastega, millest paljud on väärustuslikud kunstitööd. Kalmistu juures asub ka see, millega meie ei või uhkeldada — krematoorium. Olgu märgitud, et surnu põletamine kestab küllaltki kaua, harilikult üle kahe tunni, ja et surnu omastelt võetakse kirjalik tõotus matta tuhk õnnistatud mulda, kas siis krematooriumi- või üldsurnuaeda.

Veel midagi, millega meie linnad ei või uhkeldada — Helsingi ei tunne aguleid. Linn lõpeb metsa ja kaljuküngaste vahel, ilma et seda üleminekut teostaksid viltuvajunud puuonnid.

Palju on kiidetud Helsingi ja üldse Soome linnade puhtust. Kuid näib, et Eestis pole linnatänavad sugugi mustemad. Seevastu paistab vägisi, et Eesti publik on isegi viisakam ja ei pillu maha niipalju prahti ja eriti valget paberit, kui teevad seda soomlased, kelle tagant see aga kiiresti koristatakse.

Eestis keelati saksa- ja venekeelsed sil-

did — Soome pole rootsikeelseist veel vabannud. Kui sisemaa linnades näeb neid siiski harva, on Helsingis kõik sildid, nii ametlikud kui ka eraisikute poolt välja pandud, kahekeelsed.

Mis puutub soome rahvasse, siis ei saa kuidagi aru, et ta oleks külm, nagu sageli püütakse väita. Igatahes eestlased pole sugugi temperamentsemad; võib-olla ehk itaallasile peavad soomlased ses suhtes alla vanduma.

Soome kooliõpilasist olgu öeldud, et nad ei kannu mingit vormi ja et peagu kõik Soome koolid on ühiskoolid. Gümnaasiumi lõpetaja saab koos küpsustunnistusega üliõpilase nime ja, kuigi ta võib-olla ei kavatse astuda ülikooli, ka õiguse kanda valget üliõpilasmütsi, mis Soomes on väga populaarne, sest siin puuduvad sellekujulised korporatsioonid kui meil.

R.

Seurasaaril.

Jõuluõhtul.

Pim-pam! pim-pam! lööb pühalikult kirikukell. Jumalakoja rasked ukсед avanevad ja rahvast voolab välja mustendava joana. Näib, nagu ei tulekski lõppu sellele inimestevoolule, sest on ju jõululaupäeva-õhtu. Üle inimeste

nägude on levinud soe naeratlev helk, kajastuvad seal jõulukuuse küünaldesära, Petlema karjastelaul ja vanad armsad evangeeliumisõnad jõululapse sünnist keset pilkast ööd... Sellesse helki seguneb midagi kavatsuslikku,

mingit hoolikust, sest paljud teavad, mis on veel nende kohuseks sel pühalikul õhtul. Täna tahavad nad tuletada meelde ka neid, kes ei saa enam koos nendega rõõmutseda jõuluõhtul; neid, kes on läinud ning ei tule enam iial tagasi. Mõne neist on alles hiljuti pärinud külm kalmukamber.

Kirikuläve ligidal aia ääres näen seisvat rābaldunud eiti ja paari vanameest. Ei neil ole kiiret ega kuhugi ruttamist. Kurb tõde — nad ei saaski rutata. Ühel eidekesel on kaks karku ja liikumine nendega ei võiks olla kuigi hõlpus. Teisigi näen toetuvat kepile. Väljasirutatud värisevad käed, külmast juba üsna kanged, ootavad. Ainuke jõulurõõm neile on pisikesed jahedad vasksendid peopesal. Unub hetkeks inimestevool, silm peatub pilguks neil viletsail. Südant nagu nõõriks miski, sõrmed aga kobavad taskuis. Pisikese osa jõulurõõmu lisandan minagi neile.

Vaatan enese ümber, näen veel ainult üksikuid inimesi. Kuhu on kadunud see maailmatu vool? Kiirustun nüüd minekuga, sest tahan need mõned küünlad, millised kannan enesega kaasas, viia kalmistule ja seal süüdata isa haua.

Sajab pehmet, pehmet lund. Suured räit-sakad langevad nagu hellitavalt näole, mantlile, tänavale. Kogu kalmistule viiva tänava äär on täidetud kuuskede ja pārgade müüja-

tega. Ostetakse palju, sest igāüks tahab täna ehtida rahulinna rānnanute muldset kodu.

Astudes sisse kalmistuvāravast pigistan tahtmatult hetkeks silmad: nad peavad harjuma selle heleda valgusega. Kōõikjal haudadel pidutseb küünaldesāra ning ka mahajāetuil mail kitsail haudadevahelisel teil saalivad inimesed edasi-tagasi. See muidu nii vaikne koht on saanud korraga inimeste elavaks liiklemispaigaks.

Olen oma kohustuse kadunu vastu juba tāitnud, kui kuulen ākki õrna lauluviisi. Lāhen lauluhāale suunas. Pisikese haua juures seisavad arvatavasti isa ja ema ja laulavad tasa mingit õrna viisi. Tōusevad minugi silmi pisarad. Ei, mitte enam olla kalmistul, nüüd koju, koju!

Minuga seltsivad mõned inimesed, kes ka on teel kodu poole. Vesteldes kaob tee ning ka rõhuv tunne südamest. Juba olengi kodu ukse ees. Lōõn korraks silmad üles toaken-dele, kuuse otsas sāravad küünlad võidu tēh-tedega taevas!... Lumesadu on üle. Jooksen mōõda nagisevat puutreppi üles. Avanud toa-ukse, hoovab mulle vastu soojust ja sūdām-likkust. Ema rōõmustab mu tuleku üle. Lan-gen istmele, mu huuled sosistavad vaevalt kuuldavalt: „Kui hea, et mul on veel ema.“

V. Lellep.

Asuja.

Ta on väike, küürakas, rangjalgne, nagu kaetud rõugearmidega. Sōnaga — looduse vāārsūnnitis. Ilmub ta külla, pistavad neiud pead kokku ja turtsuvad naerda. Lāheb ta kōrtsi, hurjutavad mehed teda ta vāāikesekasvu ja kōõuru pārast. Kartes külaelanikkude pilget ja naeru, viibib ta peaaegu alati kodus, teeb tōõd ja nukrustab oma vāālimuse pārast.

Ta on siin külas alles uus elanik. Tuli paari kuu eest naaberkūlast, pōgenedes pilke eest, mis talle ka seal sai osaks, otsides ja loo-

tes, et siin suhtutakse temasse paremini. Asus teele, rakendas ette oma hobuse, kel oli paljugi sarnasust omanikuga: lohkuvajunud selg, peenikesed, lōõkidest ja komistustest muhklikeks taotud jalad, ribad nāhtaval nagu viiulikeeled, nahk pingul üle nende. Ilusana mōõjusid ainult ta suured, selged, lahkelt vaatavad silmad. Kui vaatasid neisse, kadus nagu kogu inetus, ja sulle tundus, et see hobune polegi nii vilets.

Laadis vankrile oma kraaminatukese, ko-

bis kolikoorma otsa ja viipas jumalagajätmi- seks põldudele ja hoonetele, mis olid teda nii kaua varjanud tuule ja vihma eest. Kurv oli lahkuda ja kaks pisarat veeres ta silmist üle krobeliste põskede, kadudes habemesse. Neile järgnes veel teisigi. Nagu tahtes põgeneda ha- ledustunde eest, mis valdas teda lahkumisel, tõstis ta vembla ja laskis selle langeda hobuse kondisele seljale. Aeglaselt ja vaevaliselt hak- kas vanker liikuma. Lapsed jooksid talle jä- rele, hüüdsid pilkavaid märkusi. Need haava- sid mehikese kõrvu ja ikka sagedamini langes nüppel hobuse seljale, kihutades teda kiire- male jooksule.

Ilm oli juba pime, kui üleni poriga kaetud vanker liikus logisedes mehikese uue kodu unisesse õue. Oli pime, isegi nii pime, et pea- aegu võimatuks osutus kohaneda ja eraldada maja kõrvalhoonetest. Mees kobis vankrilt, jät- tis hobuse seisma. Käsikaudu katsudes leidis majaukse. Avas selle võtmeaga. Toast lõi talle vastu niiske ja kopitanud õhk. Seal vedeles veel mõningat kolu, jäetud endise elaniku poolt mälestuseks uuele. Vihastas, kui lõi enese vastu maasvedelevat tooli. Kirus vihaselt, aeg-ajalt kõhides kiunuvalt. Kobis uuesti välja. Vabastas hobuse rakmeist ja asetaskuuri alla, viskas talle ette paar peotäit heinu. Hobune hakkas sööma mõnuldes ja hirnatahes. Vana Mart, nagu oli kutsunud teda kogu küla, astus küünist õõpimedusse, tassis sisse mõned asjad ja süütas põlema väikese „tattnina“. Vä- sinuna reisust viskus magama õlehunnikule, mille tõi vankrist.

Ärkas hommikul vara, ringutas, tõusis ja läks kaevu juurde, et pesta „uni silmist“, nagu ta ise ütles. Habe ja juuksed nõretasid veest,

kui astus kuuri alla vaatama hobust. Rõõm- salt hirnatas see talle vastu, tundes suus juba heinte magusat maiku, millised teda ootasid hommikueinena. Vanake aga unustas ta täna hoopis söögita. Kogu päeva oli kuulda majast kopsimist ja kolistamist. Lõi seina külge mõne ripneva tüki seinapaberit, kopsis seina ka naelu, kuhu asetaskuuri rõivad ja paar pilti, mis kujutasid ta ema. Oma isa polnud ta ku- nagi tundnud, sellest hoolimata vihkas ta teda kogu südamega.

Pühkis põranda ja liipas paar korda märja lapiga üle tuhmunud akende. Kaua kolistas ta toas, töötas väsimatult, aeg-ajalt seisatudes ja vaadeldes mõnuga oma töö vilja. Alles õhtu eel jõudis ta tööga lõpule ja leidis aega keha- kinnitamisekski. Ka hobust ei unustanud ta, vaid viis talle sületäis heinu, mida see isukalt sööma hakkas.

Nii kobistas ta üksinda mitu päeva, enne kui sai ka kuurialuse ja põõningu enam-vähem korda. Laenas naabrilt heinu, lubades järgmi- sel aastal tagasi anda. Siiski, hoolimata tööst ja askeldusist, tundus talle siin kõledana ja ta otsis kõrtsist meelelahutust. Seal sai talle osaks pilge ning naer. Katsus sõbrustada ka neidudega, kuid sai alati „korvi“. Ta muutus erakuks. Tegi oma tööd ja tundis pakitsevat valu südames. Küsis endalt alatasa: miks peab just tema nii pööraselt kannatama?

Kuid aeg annab unustust ja nii harjus temagi. Rühmas tööd teha, kogus raha, hoolit- ses oma hobusekronu eest, siunates kogu maa- ilma ja selle korda.

Astrid Naaris.

Piimatüdruk.

Elsa oli juba kauemat aega olnud Kissa talus piimatüdrukuks. Tema elu oli siiani olnud väga ühetooniline: vanemad olid olnud mõisas moonakateks ja Elsa oli sealsamas teiste mõisalaste seas üles kasvanud. Nüüd oli Elsa piimatüdrukuks Kissal ja ta elu oli sellest peale palju muutunud, kui tallu tuli sulaseks tõmmuvereline noormees Jaan. Jaan oli alati abivalmis: ta kandis Elsa eest kaevust vett karjalauta ja lõhkus vahel puid pesuköögi jaoks. Nende kahe taluteeni ja vahel sigines peagi südamlik sõprus, mis arenes armastuseks. Kumbki ei teinud aga sellest juttu, ja nii ei teadnud keegi, et nad tuleval talvel kavatsevad abielluda.

Heinaaeg möödus, jõudis kätte lõikusekuu. Elsa ja Jaan teadsid, mis nad tahtsid: nad tahtsid abielluda. Kõik nende töö oli rajatud tulevikule, õhtul peale talitamist sepi- sesid mõlemad tulevikukavatsusi.

Jõudis kätte sügis ja tuul rabistas puude okstelt maha kuldkollaseid lehti. Elsa sõitis läbi metsa linna poole. Talu oli saanud uue koha, kuhu ta piima saatis. Elsal oli tunne, nagu nõõriks miski ta kurku, kui ta piima vastuvõtjana nägi sihvakat, tumedate lokki- dega noormeest. Nüüd hakkas ta meelsamini

piima viima, kuna ta varem seda tööd põlgas. Elsa jäi tihti linna kauemaks ja sai perenäiselt viibimise eest pahandada. Ta ei hoolinud sellest.

Varsti hakkasid külas liikuma jutud, et Elsal olevat linnas peigmees. Need jutud ulatusid ka Jaanini. Jaan ei tahtnud neid uskuda, sest külas oli küllalt kurje keeli, kes noorte tüdrukute kohta keelt peksid. Ent jutud ei vaibunud ja Jaan tahtis Elsalt eneselt nende põhjust pärida. Aga Elsa jooksis nüüd alati minema, kui Jaan temaga tahtis kõnelda. Ühel õhtul küsis Jaan tüdrukult, kui nad üksi olid, miks ta nüüd nii kaua linnas viibib ja miks temast kõiksugu jutte räägitakse. Elsa oli avalik ja seletas kõik, ütles ka, et ta Jaani enam ei armasta. Rohkem nad ei rääkinud. Jaanil oli sellest küllalt.

Sadas esimest, pehmet lund ja tähed sirasid taevas. Jaan läks pimeduses ikka kauge- male ning kaugeemale ja kadus peagi metsade varju. Ta oli otsustanud mitte kunagi enam siia ümbrusesse tagasi tulla. Tal ei olnud siin enam midagi tegemist. Nii sammus ta läbi krudiseva lume uude ellu.

A. Pedak.

Vesuuv ja ta pühapäev.

Selgituseks olgu silmapilk öeldud, et kes arvab Vesuuvi olevat tuldpurskava mäe, see eksib rängasti. Minu Vesuuv on väike ja õrnake ja ei tule tal iialgi pähe nii hädaohtlikke ideid kui ta kaugele nimekaimule Itaalias. Tema pole keegi muu kui meie maja au ja uhkus, minu isiklik vara ja silmatera, pisike peni — väle ning vilgas. Kuid ega's ta igaveseks jää pisikeseks — oh ei! Tema kohus on kasvada suureks kui mägi, et siis kaitsta küünte ning hammastega meie maist vara kolledate röövlite ja murdvaraste eest.

Mõni vähese intelligentsiga inimene võib küll madalalt hinnata Vesuuvi uhket nime, kuid olgu öeldud säärase individide rahustuseks, et nende jaoks omab Vesuuv veel teistki nime, olgugi maise madalusega karjakraansi oma: Pauka. Oma kurvastuseks pean ütleva, et meiegi majas leidub selliseid kahtlase haridusega tüüpe, kes ei suuda igasuguste kiidukõnede peale vaatamata aru saada, et meie koerakesele ei kõlba ükski nimi peale Vesuuvi. Muidugi kuulub nende kahtlaste tüüpide hulka kõigepealt mu vennas Jüri, sest

temal on üldse nigel taip. Ja tõtt öelda, rohkem neid tüüpe öieti polegi, sest isa on kahepaikne olend, kes kord hüüab: „Vesuuv, mu linnuke, tule siia!“, teinekord aga kisab: „Kurjalooma Pauka, kas sa kaod mu silmist!“ Mis seal salata — viimast tuleb kaugelt sagedamini ette. See on nimelt tingitud Vesuuvi iseloomust, mille kohaselt ta hing ihkab hirmsal kombel isa pükstesse tekkivate aukude nägemist.

Kes arvab, et Vesuuvil on pühapäev samal ajal kui kõigil ristiinimesil, see eksib üpris rängalt. Ei Vesuuv tunnusta ühtki kalendrit ega kodanlikku päevade jaotamise süsteemi. Tema pühapäev algab, kui ta satub kuuri taha kana-aeda, ja lõpeb siis, kui mõni halbade elukommete ja kõva südamega isiksus tal turjast haarab ja ta söimused saatel üle aia virutab. Niisiis tema pühapäev on hoopis lühema kestusega kui muul rahval, sest Jumal on loonud kanadele, kukkedele ja muile kana-aia elanikele kohutava hääle, ja nende kisa ei lakka enne kui Vesuuv on kaugel kanarahva kitsast silmapiirist. Aga ega pühapäeva lühidusest olegi väga suurt häda, sest seda naudingurikkam see on; samuti ei suuda segada kanakeste juurde pääsemise soovi seegi asjalu, et pärast kanalast väljumist koerakese

kondid valutavad nii, et üle kogu õue ja aia kostab hädakisa. Eks mõnede inimeste esmaspäeva nimetata ka siniseks esmaspäevaks!

Ema ütleb küll vahel, oleks Vesuuvil nii palju taipu, et pärast lahingut koguks kokku kõik suled, mida vaesed kanakesed on sunnitud loovutama peni himudele, siis saaks suve jooksul kenakese kogu sulepatju. — aga ega temagi anna armu noorusest rumalale koerale. Niipea kui ta tabab peni kanade seas mürgeldamas, nii — prauhh! välja aiast kas või nõgesepõõsasse! Kui Vesuuv on oma nutulaulu lõpetanud ja veendumusele jõudnud, et sel korral pole enam mingit võimalust kuulda lindude „laulu“, viskab ta paar vihast pilku läbi traatvõrgu, haugatab mõne julgemat sorti, tara lähedal viibiva kana peale ja pistab nii mis jalad võtavad õunaaia viimsesse soppi. Suur lahing selja taga, töömees peab järelikult puhkama. Niisiis norskabki varsti mõne põõsa all kõige suuremas südamerahus ja näeb und parematest aegadest, millal saab inimsugu aru, et kanade tagaajamine kuulub Vesuuvi hädatarvilikkude ja vältimatute vajaduste ning lõbude hulka ning ei tee talle nende harrastamisel enam takistusi.

Ri—

E. N. K. S. T. G. Üütarlaste Gümnaasiumi õpilaskonna 1934./35. õppeaasta tegevuse aruanne

E. N. K. S. T. G. õpilaskonna juhatus on pidanud möödunud õppeaastal 10 juhatusekoosolekut ja ühe üldkoosoleku.

Tegevuskava kohaselt korraldati 1) vesteõhtu 20. XI 34, 2) õpilaskonna pidu 9. II 35, 3) kavatsetud isamaalise õhtu asemel koos H. Treffneri Gümnaasiumi õpilaskonnaga pidu allveelaevastiku heaks 23. II 35, 4) korjandus dr. Fr. R. Kreutzwaldi haua korrashoiuks. Anti välja kaks numbrit „Karuohakat“, üks neist pr. E. Luiga juubeli puhul, ja valvati üksikute ringide tegevuse järele.

Väljaspool tegevuskava võeti osa keskkoolide-

vahelise ajakirja „Tuleviku Rajad“ väljaandmise tööst ja määrati toetust õpilaskonna ekskursiooniks.

Ringidest kõige aktiivsem on olnud spordiring. Peeti kaheksa üldkoosolekut ja tegevuskava kohaselt korraldati sügisesed klassidevahelised võrkpallivõistlused. Spordiringi juhataja ja propagandajuht võtsid osa T. S. E. tööst, kusjuures esimene oli T. S. E. kassapidajaks. Enne jõulu mängisid ringi liikmed üks kord nädalas ülikooli võimlas käsipalli. Detsembris, jaanuaris ja veebruaris töötasid kaks tantsugruppi, üks prl. E. Tiideman'i ja teine prl. A. Borkmann'i juhatusel. Prl. E. Tiidemani grupp

esines ka õpilaskonna peol tantsuetekannetega. Korraldati suusakursus hr. E. Haamer'i juhatusel. 17. II 35 tegid kursuselased väljasõidu Elvasse. Samuti korraldati hr. E. Haamer'i poolt loeng suusatamisest.

Väljaspool tegevuskava korraldati ühes H. T. G. spordiringiga „vana-tantsude õhtu“, kus esinesid ringi liikmed rahvatantsudega. Ka esinesid rahvatantsude grupid 12. V 35 emadepäeval ettekanne-
tega. 15. I 35 peeti T. T. G. ja 9. IV 35 T. K. G. naiskondadega sõprusvõistlused võrkpallis.

Näiteringis peeti aasta jooksul kaks üldkoosolekut. Ringi tegevuskava järgi korraldati omavahe-
lised näitekunsti-kursused hr. Türgi juhatusel, kus käsitleti lavaliikumist, miimikat, massdeklamatsiooni ja diktsiooni. Õpilaskonna peol kanti ette E. Vilde näidend „Tabamata ime“ ja vilistlaskogu peol massdeklamatsioon „Pöörase laul“.

Tegevuskavas ettenähtud punktidest jäi aja-
puudusel ära huviõhtu korraldamine ja nukuteatri etenduste korraldamine.

Väljaspool tegevuskava võeti osa Tartu kesk-
koolide-vahelisest näitekunsti-kursusest, mis korraldati hr. Türgi juhatusel.

Karskusring „Aita“ korraldas möödunud õppe-
aastal 30. I 35 omavahelise referaatõhtu ja 2. VI 34

ja 21. III 35 huviõhtu koos H. T. G. karskusringiga. 1. XII 34 pühitseti „Aita“ 13. aastapäeva teeõhtuga.

Muusikaring korraldas 20. II 35 omavahelise huviõhtu. Asutati 30-liikmeline laulukoor, mis esi-
nes usulis-eetilise ringi huviõhtul ja muusikaringi huviõhtul. Ka käis ta pr. E. Luiga'le, prl. M. Kreutzberg'ile, prl. P. Koppel'ile ja hr. E. Schönberg'ile nende sünnipäevade puhul laulmas.

Usulis-eetiline ring pidas 2 üld- ja 3 juhatus-
koosolekut. Korraldati koos teiste koolidega 5 kõne-
koosolekut, 16. dets. jõuluõhtu ja 21. veebr. vaidlus-
õhtu, kus refereeris kohalik katoliku preester.

Kirjandusring korraldas Nietzsche-õhtu koos
H. T. G. humanitaarringiga 25. XI 34 ja kirjandite ning näidendite võistluse õppeaasta teisel poolel.

Majapidamisring pidas aasta jooksul kaks üld-
koosolekut ja korraldas käsitöötunde ja einelaua õpilaskonna peol.

Tehniline ring pidas ühe juhatus- ja kolm üld-
koosolekut ja korraldas pikemaajalised mitmesuguste esemete ja aparaatide valmistamise kursused.

Kõige passiivsemaks ringiks osutus võorkeelte ring, kuna siin peeti ainult kaks üldkoosolekut ja ei teostatud ühtki tegevuskavas ettenähtud punkti.

